



ЕСТРАДА (франц. *estrade*, від ісп. *estrado* — поміст, від лат. *stratum* — настил, поміст) — 1) сцена для виступів акторів, музикантів, співаків, промовців тощо; 2) вид сценічного мистецтва, доступного для сприйняття широкими масами глядачів і слухачів, що поєднує різні форми виконавства (вокальне та інструментальне виконання, художнє читання, танці, акробатика тощо). У мовній практиці незалеж. України поняття «Е.» і «шоу-бізнес» («муз. шоу-бізнес») часом вживають як синоніми. Побутує також протиставлення «традиц. укр. Е.» і «новіт. укр. шоу-бізнесу». За часів перебування України у складі СРСР укр. Е. розвивалася в умовах жорсткого ідеол. контролю, обмеженого доступу до здобутків зарубіж. популяр. культури, домінування «рос. рад. Е.» на всій тер. Союзу. «Передову рад. Е.» комуніст. ідеологи розглядали як альтернативу числен. течіям та інституціям «занепадниц. бурж. мас. культури». Наприкінці 1940-х рр. під час пропагандист. кампанії боротьби з «безрідним космополітизмом» навіть джаз-оркестри перейменовували в «естрадні оркестри». Водночас розвиток економіки, суттєве підвищення життєвого рівня насел. у 50-70-х рр., стабільне фінансування державою культур. сфери, створення розгалуженої мережі фахових культурно-мист. навч. закладів об'єктивно сприяли розвитку укр. Е. та зростанню її популярності. Характер. особливістю Е. рад. часів були численні, іноді талановиті, пісні та вірші про трудівників різних професій (особливо моряків, льотчиків, правоохоронців, шахтарів, будівельників, лікарів, учителів, хліборобів). Не менше було комсомол., піонер. та дит. пісень. Поширеними естрад. заходами рад. часів були т. зв. уряд. концерти, присвяч. комуніст. (держ.) святам, відкриттю чи закриттю парт. з'їздів. Потрапити до програми такого концерту було дуже престижно; його учасники, як правило, мали високі почесні звання. Неодмін. номерами цих концертів були масштабні вокал.-хореогр. композиції на теми «безсмертя лєнін. ідей», «труд. і ратного героїзму рад. людей». У хор. виконанні звучали пісні на кшталт «Партії — слава, Лєніну — слава!». Майстри худож. слова читали зі сцени відповід. змісту сторінки «Воспоминаний» Л. Брежнєва. Втім, в уряд. концертах виконували і популярні арії з опер, па-де-де з балетів, цирк. номери, пісні лірич. змісту. Значне місце в естрад. концертах рад. періоду посідали гуморист. номери. Цей жанр був дуже популярним у країні, де існувало чимало сфер сусп. життя, заборонених для критики. Протягом кількох повоєн. десятиліть серед естрад. знаменитостей не лише України, а й всього СРСР був відомим сатир.-гуморист. дуєт **Ю. Березіна** та **Ю. Тимошенка** («Штепсель і Тарапунька»). Популярними були сатир. та

гуморист. мініатюри Остапа Вишні, С. Олійника, П. Глазового у виконанні А. Сови, згодом **А. Литвинова**. У 80-і рр. всесоюзну популярність у сатир.-гуморист. жанрі здобув виходець з України **М. Жванецький**.

Своєрід. видом естрад. вистави став «Клуб веселих і кмітливих» (КВК, більш знаний у рос. варіанті як КВН). Знач. успіхів, як в часи існування СРСР, так і після його розпаду у КВК досягали команди з України (Одеси, Києва, Луганська). Можливо, тому що «кавеєнівський ефект сміху» майже повністю ґрунтується на обігруванні явищ популяр. культури: пародіюванні відомих загалу шлягерів, істор. фактів і міфів, міського молодіж. сленгу. Унікал. місце в укр. Е. рад. часу займало художнє читання. Однією з найпомітніших постатей у цьому жанрі став **А. Паламаренко** (декламатор комедії «Сон» та ін. поем Т. Шевченка, кіноповісті «Зачарована Десна» О. Довженка, творів М. Гоголя, І. Нечуя-Левицького та ін. класиків). Засобами худож. читання **І. Шведов** створював «істор. портрети». Помітною мист. подією вже в роки «перебудови» стало читання **Н. Крюковою** «Марусі Чурай» Л. Костенко. До поширених естрад. жанрів належало автор. читання віршів. Успіх поезії за умов цензур. утисків частково пояснювався тим, що поетичне середовище було одним з остан. притулків вільнодумства. В поетич. метафор. формі іноді можна було висловити те, чого б «не пропустили» в публіцист. статті. В роки, коли більшість людей не ходила до церкви й політ. опозиція була заборонена, «поет-громадянин» для багатьох заповнював собою традиц. ніші політика-опозиціонера або ще й церк. проповідника. Для числен. слухачів художнє читання взагалі, і зокрема автор. читання поезії, було рідкіс. можливістю почути живе укр. слово. Укр. поети-шістдесятники, зокібна **І. Драч**, **Д. Павличко**, **В. Симоненко**, **М. Вінграновський**, **В. Коротич**, досить часто і з успіхом читали свої вірші зі сцени. Великий вплив на розвиток Е. справляли зміни політ. клімату. Роки правління порівняно толерантного до укр. культури **П. Шелеста** сприяли розквіту укр. естрад. пісні. З'явилася низка популяр. пісень **П. Майбороди**, **І. Шамо**, **О. Білаша**, **І. Поклада**, **С. Сабадаша**, **А. Горчинського** на вірші **А. Малишка**, **В. Сосюри**, **М. Ткача**, **Д. Луценка**, **Ю. Рибчинського**, **Д. Павличка**, **Б. Олійника**. У 50-60-х рр., коли укр. естрадна пісня здебільшого тяжіла до традицій нар. пісні, романсу, вальсу, серед найвідоміших естрад. співаків були знамениті оперні співаки **Д. Гнатюк**, **Ю. Гуляєв**, **М. Кондратюк**, **А. Мокренко**, **К. Огнєвой**, **Д. Петриненко**. Популярні пісні звучали також у виконанні **Л. Остапенко**, **О. Таранця**, **В. Турця**. Поч. 70-х рр. позначений небувалим злетом популярності укр. пісні, пов'яз. з ім'ям композитора і поета **В. Івасюка**.

Його пісні «Червона рута», «Водограй», «Мила моя» і чимало ін. були знані не лише в Україні, а й на всій тер. СРСР. У ці роки розпочався творчий шлях [М. Гнатюка](#), [В. Зінкевича](#), [Мареничів тріо](#), [Н. Матвієнко](#), [С. Ротару](#), [Н. Яремчука](#), вокал.-інструм. ансамблів «[Кобза](#)», «[Мрія](#)», «[Світязь](#)», «[Смерічка](#)», «[Червона рута](#)» та ін. Відомими виконавцями укр. пісні стали вокал. квартет «[Явір](#)», тріо бандуристок «[Дніпрянка](#)». Чергова зміна політ. ситуації 2-ї пол. 70-х рр., пов'яз. з примусовим злиттям народів Рад. Союзу в «нову історическую общность — советский народ», зумовила поступову деградацію укр. Е. Під час перебування України у складі СРСР безвідомно працював механізм концентрації кращих естрад. сил (зокрема укр.) в Москві, де російськомов. репертуар був обов'язковим. Там створювалися кращі умови для творчості, не такими жорсткими були цензурні обмеження, більше шансів було потрапити до популяр. програм Центр. телебачення. Значення остан. чинника ставало вагомим зі зростанням впливу телебачення. Телепроекти (зокрема естрадні) потребували значно більших витрат порівняно з радіопроєктами. 1967 у Москві споруджено потуж. телецентр «Останкіно». У той же час застаріла тех. база, дуже обмежені фінанс. можливості, додатк. цензура обумовлювали неконкурентоспроможність «власного» телебачення в Україні. Багато вихідців з України в різні роки стали «зірками» рос. Е. Серед них — [О. Вертинський](#), [К. Шульженко](#), [Л. Утьосов](#), [М. Бернес](#), [Й. Кобзон](#), [В. Леонтьєв](#), [І. Крутой](#), [В. Меладзе](#). Зміна соц.-політ. ситуації за часів горбачов. «перебудови» застала укр. Е. чи не в найтяжчому становищі. Цілеспрямов. культивування іміджу «провінційності» укр. культури і «неперспективності» української мови давалося взнаки. Знекровлена постій. впливом талантів до союз. центру, позбавлена дієвих засобів популяризації, укр. Е. продовжувала втрачати популярність. Політичні зміни внесли поживавлення в укр. естрадне життя. З'явилося чимало пісень, в яких пролунала тема нац. відродження. Серед них — нові пісні [О. Злотника](#), [Г. Татарченка](#), [О. Гавриша](#) на вірші [В. Крищенка](#), [Ю. Рибчинського](#), [А. Демиденка](#), [С. Галябарди](#). Ці та ін. пісні зазвучали у виконанні [Н. Яремчука](#), [В. Зінкевича](#), [Т. Петриненка](#), [Н. Матвієнко](#), [О. Білозір](#), [А. Кудлай](#), [Р. Кириченко](#), [І. Бобула](#), [Л. Сандулеси](#), [Білоножків](#), [П. Дворського](#), [П. Зіброва](#), [О. Пекун](#), [Т. Чубая](#), гуртів «[Брати Гадюкіни](#)» та «[Кому вниз](#)». На кін. 80-х рр. припав ренесанс укр. автор. (бардів.) пісні, пов'яз. з іменами [Е. Драча](#), [В. Жданкіна](#), [В. Морозова](#), [А. Панчишина](#), [М. Бурмаки](#). Поміт. постаттю в укр. гуморі і політ. сатири став письменник і естрад. виконавець [Є. Дудар](#). Визнач. подією було проведення 1-го фестивалю укр. сучас. пісні та популяр. музики «[Червона рута](#)» (1989). Він підтвердив, що сучасна укр. пісня може бути популяр., різножанр. і різностильовою, що в укр. Е. приходить талановита молодь. Подальший розвиток укр. Е. за умов незалежності пов'яз. з її адаптацією до ринк. відносин і дуже нелегким процесом

зародження та утвердження шоу-бізнесу. Вже на ранній стадії становлення ринк. відносин укр. шоу-бізнес виявився під контролем спадкоємця панів. «рос. рад. Е.» — рос. шоу-бізнесу, який ще на межі 80-90-х рр. нагромадив капітал, створив та успадкував необхідні структури, і, головне, міг спиратися на високий авторитет «моск. марки» серед укр. споживачів. Щодо зх. шоу-бізнесу, то він на тому етапі ще мало цікавився укр. ринком як досить бідним і малоцивілізованим. На укр. аудіоринку була відсутня продукція укр. шоу-бізнесу, натомість пропонувався широкий вибір магнітофон. касет та компакт-дисків рос., амер. та зх.-європ. виконавців. Швидка комерціалізація концертів призвела до того, що протягом кількох років майже ніхто з укр. виконавців не був фінансово спроможним на сольний концерт навіть у скромному залі столиці. На найпрестижнішій сцені держави, у палаці «Україна», регулярно відбувалися концерти «зірок» рос. шоу-бізнесу. Осн. засобом популяризації укр. естрад. виконавців залишалося радіо. Телеверсії укр. естрад. фестивалів та конкурсів не відрізнялися високою якістю. Рейтинг укр. телебачення все ще був значно нижчим, ніж у рос. телеканалів, які й далі трансливалися на всій тер. України. Становлення укр. муз. шоу-бізнесу припало на 1994-97. Мільйони укр. громадян (особливо молодь) позбулися, принаймні частково, переконання у другорядності укр. популяр. культури. З великими труднощами, але відбулося первісне нагромадження капіталу в шоу-бізнесі. Велику роль у цьому відіграли гастролі молодих виконавців в Україні, виступи у ресторанах і нічних барах, закордонні заробітки. Частина вітчизн. бізнесменів, а також присутніх на укр. ринку закордон. фірм, усвідомила перспективність вкладання грошей у цей специф. вид вітчизн. виробництва.

Було створ. інфраструктуру муз. шоу-бізнесу у вигляді мист. агенцій, продюсер. центрів, фірм звукозапису, продукування відеокліпів, тех. забезпечення концертів. Серед них найвідоміші — мист. агенція «Територія "А"», продюсер. агенції «NOVA», «Комора», компанії звукозапису «Нова Рекордз», «Караван CD», «Студія Лева», «Музична біржа», Нац. аудіокомпанія України, корпорація «Єврошоу». Підвищилася конкурентоздатність укр. телебачення. Створ. велику кількість недерж. телеканалів і студій («1+1», «Інтер», «ICTV», «ТЕТ», «СТБ» тощо), популярність яких зростала. З'явилося кілька десятків муз. телепередач, зокрема «Пісня року», хіт-парад «Території "А"», «Національний хіт-парад», «Шлягер», «Сніданок меломана», «Фантлото "Надія"», «Пісенний телефестиваль "Мелодія"», «Хіт-фабрика». Гумор на телеекрані репрезентували «Шоу довгоносики» та вистави [А. Данилка](#) в образі Верки Сердючки. Крім 3-х держ. каналів, на яких сформувалася мережа муз. програм, нині функціонують десятки недерж. муз. радіостанцій. У 2-й пол. 1990-х рр. виходили спеціаліз. період. видання, що інформували про події та висвітлювали проблеми укр. шоу-бізнесу:

інформ. бюл. «Шоу-бізнес», ж. «Галас», г. «Музичний тиждень». Тоді ж започатковано присудження премії за підсумками року в галузі популяр. музики і шоу-бізнесу «Успіх» у різних номінаціях. 1997 найпопулярнішим композитором визнано **О. Злотника**, поетом-піснярем — **Є. Рибчинського**, продюсером — **О. Бригінця**, співаками — **О. Пономарьова** і **Ю. Юрченка**, співачкою — **Т. Повалій**. Найпопулярнішим поп-гуртом названо «Аква Віту», рок-гуртом — **«Грін-Грей»**, «альтернатив. проектом» — гурт **«Скрябін»**. Неоднораз. лауреатами премій у різних номінаціях та переможцями хіт-парадів протягом кількох остан. років були, крім зазначених співаків і діячів шоу-бізнесу, композитор і співачка **І. Білик**, композитор і співак **Т. Петриненко**, гурт **«Воплі Від-оплясова»**, продюсер і аранжувальник **В. Бебешко**, реж. муз. видовищ **В. Вовкун**, композитор і телеведучий **О. Ягольник**, телеведучий і реж. **К. Стеценко**, поет-пісняр **В. Цибулько**. Культурно-мист. ситуація в Україні у 1990-х рр. характеризувалася, в певному розумінні, паралел. існуванням шоу-бізнесу «нової хвилі» і «традиц. укр. Е.». Побутування «традиц. укр. Е.» значною мірою було пов'яз. з діяльністю дир. Всеукр. центру фестивалів та концерт. програм **Б. Шарварка**. Він був реж. концертів **«Пісенного вернісажу»**, заходів Днів України на фестивалі **«Слов'янський базар»**, Днів укр. культури в Росії, Казахстані, Узбекистані, які відбулися остан. роками. У концертах **Б. Шарварка** значною мірою збережені традиц. стилістика та багатожанровість укр. Е. При цьому домінуючий у сфері шоу-бізнесу поп-музиці відводили незначне місце. До Е. належать також естрадні та естрадно-симф. оркестри. З розвитком шоу-бізнесу практично відокремилася «камерна Е.» — сукупність естрад. стилів і жанрів (до них, зокрема, належить акустична автор. пісня, художнє читання), що не можуть мати комерц. успіх порівняно з поп-музикою. Отже, збереження багатожанровості Е. та її подальший розвиток можливий за умови поєднання функціонування комерц. та неприбутк. секторів естрад. мистецтва.

У 2000-х рр. в Україні проводять низку фестивалів і конкурсів, на яких звучить вітчизн. популярна музика різних жанрів, серед них — **«Червона рута»**, **«Таврійські ігри»**, **«Країна мрій»**, **«Трипільське коло»**, **«Азовські вітрила»**, **«Понтійська арена»**, **«На хвилях Світязя»**, **«Молода Галичина»**, **«Етновир»**, **«Поліське літо з фольклором»**, **«Тарас Бульба»**, **«Мазепа фест»**, **«День незалежності з Махном»**, **«Рок-Січ»**, **«Боромля»**, **«Море друзів»**, Міжнар. конкурс молодих виконавців укр. Е. ім. **В. Івасюка**. Серед ініціаторів та організаторів мист. конкурсів і фестивалів — **О. Скрипка**, **М. Баграєв**, **М. Поплавський**, **К. Стеценко**. Відбуваються фестивалі гумору **«Вишневі усмішки»** та **«Весела Січ»**. Вагомі успіхи України на міжнар. пісен. фестивалі **«Слов'ян. базар»**, який проводиться щороку у Вітебську (Білорусь): Гран-Прі **Т. Повалій** (1993) та **Р. Лижичко** (1998), перші премії **Олексі Береста** (1992) та **Н. Могилевської** (1995), 2-а премія **О. Пономарьова** (1994)

та 3-я — **Інеш** (1997). Від 2003 Україна бере участь у пісен. конкурсі **«Євробачення»**. 2004 у Стамбулі **Р. Лижичко** з композицією **«Дикі танці»** стала переможницею цього конкурсу, здобувши право для нашої країни на проведення фіналу **«Євробачення»** 2005. Лауреатами конкурсу були **А. Данилко** (Гельсинкі, 2001) та **Ані Лорак** (Белград, 2008; обидва — 2-е м.). Лауреаткою дит. **«Євробачення»**, в якому Україна бере участь від 2006, стала 2008 **В. Петрик** (2-е м.); 2009 фінал цього конкурсу проходив у Києві. На міжнар. муз. конкурсі **«Нова хвиля»** у м. Юрмала (Латвія) укр. співачка **Джамала** 2009 посіла 1-е м., а дует **«Барселона»** 2007 — 2-е м. Останнім часом з'явилася значна кількість телевіз. шоу на каналах **«1+1»** (**«Танці з зірками»**, **«Танцюю для тебе»**, **«Суперзірка»**), **«СТБ»** (**«Україна має талант»**, **«Танцюють всі!»**), **«Україна»** (**«Народна зірка»**). Укр. пісні присвяч. низка телепрограм на Першому нац. каналі України — **«Наша пісня»**, **«Крок до зірок»**, **«Фольк-music»**. Серед популяр. гуморист. телепрограм — **«Вечірній квартал»**, **«Пороблено в Україні»** виробництва **«Студії “Квартал 95”**» (обидві — **«Інтер»**), **«Анекдоти по-українськи»** (**«ICTV»**). Значну роль у поширенні естрад. мистецтва в Україні відіграють муз. телеканали **«О-TV»**, **«MTV-Україна»**, **«М1»**, **«М2»** тощо) та FM-станції, більшість з яких транслюються також в Інтернеті. Понад 30 муз. радіостанцій ведуть мовлення лише в Інтернеті. Водночас укр. популярна музика переважає хіба що в програмах 3-х держ. радіостанцій (**«УР-1»**, **«Промінь»**, **«Радіоканал “Культура”**»). У програмах більшості муз. FM-станцій, універсал. та муз. телеканалів (крім Першого нац. каналу України) частка пісень укр. авторів та виконавців, за оцінками експертів, не перевищує 10–15 %. Останнім часом укр. Е. поповнилася такими відомими співаками, як **В. Козловський**, **Тіна Кароль**, **Н. Бучинська**, **К. Бужинська** та ін. Серед популяр. укр. муз. гуртів — **«Океан Ельзи»**, **«Танок на майдані Конго»**, **«Піккардійська терція»**, **«Мандри»**, **«Друга ріка»**, **«Mad Heads XL»**, **«Сестри Тельнюк»**, **«С.К.А.Й»**.

Упродовж останнього десятиліття в Україні значно поліпшилася ситуація з дотриманням автор. права і суміж. прав, що пояснюється створенням відповідної законодав. бази та інфраструктури. Проте рівень аудіо- та відеопіратства, зокрема в муз. сфері, залишається високим (понад 50 %). Центрами підготовки кадрів для укр. Е. є Київ. університет культури і мистецтв, Харків. академія культури, Київ. муніцип. академія естрад. та цирк. мистецтва, Київ. інститут музики ім. **Р. Глієра**.

Рекомендована література

1. Гриценко О., Солодовник В. Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії і державна політика в сучасній Україні. К., 2003;
2. Солодовник В. Музична індустрія та інформаційний простір України // Україна-Світ: Від культур. своєрідності до спорідненості культур: 36. мат.

Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25–26 травня 2006.
К., 2006. Ч. 1.

В. В. Солодовник

Бібліографічний опис:

Естрада / В. В. Солодовник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18031>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).